Beden, Bilgi ve Mekan Bağlamında Kur'ân'ın Nüzûlü ile Değişen Câhiliye Mahremiyet Anlayışı

Ahmet Erdinçli
0000-0002-9205-043X | ahmet.erdincli@cbu.edu.tr
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, Manisa, Türkiye
ROR ID: 053f2w588

Öz

Kur'ân, nâzil olmaya başladığı ilk âyetlerle birlikte insan hayatını ilgilendiren bazı temel konularda muhataplarının yaşamına gerekli müdahaleleri yapmış, yanlış uygulama ve inançların yerine doğru ilkeleri koyarak onun saygın ve onurlu bir hayat yaşaması için ortam hazırlamıştır. Bu kapsamda câhiliye döneminde yaygın olan birçok eksik, yanlış ve hatalı anlayışı kendi ilkeleri doğrultusunda yeniden bina etmiştir. Kur'ân, dinî, sosyal ve kültürel birçok hususa yer verdiği gibi tüm insanlığı ilgilendiren evrensel bir değer olan mahremiyet anlayışını da birçok açıdan ele almıştır. Araştırmamız mahremiyetin etimolojik tahlilinden sonra cahiliye dönemine ait uygulamaların, Kur'ân ve sünnetle birlikte geçirmiş olduğu değişimi Kur'ân ve sîret kaynaklarından ortaya koymayı amaçlamaktadır. Mahremiyet, kişinin beden dokunulmazlığından başlayarak giyim-kuşam, kişinin ailesi, inancı, milliyeti, mal ve servetiyle ilgili bilgi ve mekânları da kapsayan geniş bir anlama sahiptir. Câhiliye, insan hakları ve bireysel özgürlükler açısından olduğu gibi mahremiyetle ilgili birtakım temel problemler barındırmaktadır. Nazil olan ilk âyetlerle birlikte Müslüman olan muhataplar ve toplum hayatında köklü değişimler başlamıştır. Kur'ân'ın câhiliye döneminden farklı olarak mahremiyet anlayışında neyi getirdiği sorusu birçok âyetle, onun hükümlerini uygulayıcısı ve açıklayıcısı olan Hz. Peygamber'in sünnetinde cevap bulmuştur. Kur'ân bağlamında mahremiyet konusunu ele alan çalışmamızı, mahremiyetin genel literatürdeki sınıflandırmasına uygun olarak beden, bilgi ve mekân başlıkları altında ele alarak sınırlandırdık. Kur'ân, insanın saygınlığını ortaya koyan beden mahremiyetine birçok âyette farklı boyutlarıyla yer vermektedir. Bu âyetlerde beden mahremiyeti için elbisenin hem mahremiyeti sağlama hem de süslenme için yaratıldığına ayrıca beden mahremiyetini ihlal konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Kur'ân, bu konuda câhiliye Araplarının Kâbe'yi tavaf ederken çıplak olmalarının yanlış olduğu âyetle ortaya koymaktadır. Kur'ân, beden mahremiyetini korumayı câhiliyenin aksine erkek ve kadına ayrı ayrı âyetlerde emretmiştir. Tarih boyunca bilgi, bilginin kaynağı, bilginin iletimi son derece önemli olmuştur. Kur'ân, bilgi mahremiyeti hususunda bilginin ne olduğu, kimden ve nasıl alındığı, doğruluğunu gibi konulara dikkat çekmiştir. Muhataplarını câhiliyede olduğu gibi bilgiyi izinsiz elde etmeme, araştırmadan almama vb. konularda uyarmaktadır. Ayrıca o, bilginin sahibinden izinsiz alınmasını, asılsız haber ve iftiralara hemen itibar edilmemesi gerektiğini bildirmiştir. Kur'ân'ın önem verdiği bir diğer husus da mekân mahremiyetinin sağlanmasıdır. Bu bağlamda câhiliye dönemindeki birçok yanlış inanç ve uygulama reddedilmiş, olması gerekenler açıklanmıştır. Ayrıca o, herkesi özel olarak ele alarak aile içinde dahi olsa mekân mahremiyet ilkelerini ortaya koymuş kimin ne zaman ve nereye girebileceğini belirterek mekân mahremiyetini tesis etmeye çalışmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de insanların sahip olduğu özel mekânlarda huzur ve güven içerisinde yaşama hakkına sahip olduğu, mekân mahremiyetinin tesisi için aile içi ve dışı kurallar ortaya konularak özel mekânlara hangi vakitlerde ve nasıl girilmesi gerektiği açıklanmıştır. Sonuç olarak dünya ve ahiret saadeti için her türlü tedbiri alan Kur'ân, birçok âyetle mahremiyeti, kadın ve erkeklere dair mahremiyet alan ve sınırlarını açıklamıştır. Bu bağlamda Kur'ân'ın beden, bilgi ve mekâna dair mahremiyet anlayışını câhiliye, Kur'ân'ın nüzûl dönemi ve modern dönem mahremiyet anlayışlarını ve birbirinden farklı yönlerini ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler

Tefsir, Kur'ân, Mahremiyet, Câhiliye, Beden, Bilgi, Mekan

Atıf Bilgisi

Erdinçli, Ahmet. "Beden, Bilgi ve Mekan Bağlamında Kur'ân'ın Nüzûlü ile Değişen Câhiliye Mahremiyet Anlayışı". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (Mart 2025), 483-507. https://doi.org/10.51702/esoguifd.1568094

Geliş Tarihi	15.10.2024
Kabul Tarihi	13.02.2025
Yayım Tarihi	15.03.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	ethicilahiyat@ogu.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır.

Journal of Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology 12/1 (March 2025), 483-507 | Research Article

The Transformation of the Concept of Privacy in the Jahiliyya Period with the Revelation of the Qur'an: A Contextual Analysis of Body, Information, and Space

Ahmet Erdinçli
0000-0002-9205-043X | ahmet.erdincli@cbu.edu.tr
Manisa Celal Bayar University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric, Manisa, Türkiye
ROR ID: 053f2w588

Abstract

With the revelation of its initial verses, the Qur'an, intervened in fundamental aspects of human life, addressing its audience by replacing erroneous practices and beliefs with sound principles. This intervention laid the foundation for a dignified and honorable life. Within this framework, the Qur'an restructured many flawed and misguided notions prevalent during the pre-Islamic *Jāhiliyya* period, aligning them with its own principles. Alongside addressing numerous religious, social, and cultural matters, the Qur'an also explored the concept of privacy, a universal value that concerns all of humanity, from various dimensions. Our study aims to examine the transformation of privacy-related practices from the *Jāhiliyya* period through the Qur'an and the Sunnah, using etymological analysis and sources from Qur'anic and *sīrah* literature. Privacy encompasses a broad scope, beginning with bodily integrity and extending to clothing, family, faith, nationality, wealth, personal information, and physical spaces. The *Jāhiliyya* period exhibited significant shortcomings regarding human rights, individual freedoms, and the concept of privacy. However, with the revelation of the initial verses, profound changes were initiated among the audience who accepted Islam and within the broader societal fabric. The question of how the Qur'an's concept of privacy differs from that of the *Jāhiliyya* period is answered through many verses and the Sunnah of the Prophet Muhammad, who implemented and explained the Qur'anic rulings. Our study examines the concept of privacy within the context of the Qur'an, structuring it under three primary categories commonly found in the literature: bodily privacy, informational privacy, and spatial privacy. The Qur'an addresses bodily privacy extensively in several verses, emphasizing its various dimensions as a reflection of human dignity. In these verses, the Qur'an highlights that clothing serves both to protect privacy and as an adornment. Additionally, it warns against actions that violate bodily privacy. For instance, it condemns the pre-Islamic Arab practice of circumambulating the Ka'bah while unclothed, deeming it inappropriate. Unlike the practices of *Jāhiliyya*, the Qur'an commands both men and women, through distinct verses, to safeguard their bodily privacy. Throughout history, the acquisition, transmission, and source of knowledge have been of paramount importance. Regarding informational privacy, the Qur'an draws attention to what constitutes valid knowledge, from whom and how it should be obtained, and its authenticity. It warns against practices common in the *Jāhiliyya* period, such as acquiring knowledge without permission or accepting information without investigation. The Qur'an explicitly discourages the unauthorized collection of information and cautions against believing in baseless news and slander without verification. Another critical aspect emphasized by the Qur'an is the preservation of spatial privacy. In this context, the Qur'an rejects many erroneous beliefs and practices of the *Jāhiliyya* period, providing clear guidelines for proper conduct. It establishes principles of spatial privacy by specifying when and how individuals, even within the family, may enter private spaces. The Qur'an affirms the right of individuals to live in peace and security within their personal spaces, instituting rules for both family and outsiders regarding access to private spaces and the appropriate times and manners of entry. In conclusion, the Qur'an, which takes comprehensive measures for human well-being in this world and the hereafter, addresses privacy through numerous verses, delineating its boundaries for both men and women. This study explores the Qur'anic understanding of

privacy concerning the body, information, and space, examining its transformation from the *Jāhiliyya* period to the Qur'anic era and comparing these concepts with modern understandings of privacy.

Keywords

Tafsir, Qur'an, Privacy, Jahiliyya, Body, Information, Space

Citation:

Erdinçli, Ahmet. "The Transformation of the Concept of Privacy in the Jahiliyya Period with the Revelation of the Qur'an: A Contextual Analysis of Body, Information, and Space". *Journal of Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology* 12/1 (March 2025), 483-507. https://doi.org/10.51702/esoguifd.1568094

Date of Submission	10.15.2024
Date of Acceptance	02.13.2025
Date of Publication	03.15.2025
Peer-Review	Double anonymized / Two External
Ethical Statement	This study does not require ethics committee approval, as the data used were obtained from literature review/published sources. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Complaints	ethicilahiyat@ogu.edu.tr
Conflicts of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author acknowledges that he received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

Giriş

Allah, insanın dünyada güven ve huzur içinde yaşaması için gerekli tedbirleri almıştır. İnsanın yapısında tüm insanların kabul ettiği fıtrî duygu ve davranışlar bulunmaktadır. Doğuştan gelen bu tutum ve davranışlar, ilk çağlardan günümüze kadar değişiklikler gösterse de hep var olmuştur. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den beri her insan için önemli olan mahremiyet, içinde yaşadığımız çağda önemi günden güne artan konulardan biridir. Yaşam biçimimizi değiştiren her teknolojik yenilik, insanın mahremiyet sınırını değiştirmekte ve daraltmaktadır. Evrensel bir değer olan mahremiyet, fert ve toplumsal düzen için korunması gereken bir olgudur. Çocukluk döneminden itibaren ömrün sonuna kadar her insanda bulunması gereken mahremiyet bilinci, bireyin toplumda saygın bir kişi olmasını sağlar. Odak noktası insan olan Kur'ân-ı Kerim, birçok ayette kişisel ve toplumsal düzenle ilgili hususlara değindiği gibi mahremiyet konusuna da yer vermektedir.

Bu çalışmamızda Kur'ân'ı Kerim ve câhiliye dönemi bağlamında mahremiyeti inceledik. Öncelikle Kur'ân-ı Kerim'de mahremiyet ve câhiliye denildiğinde ne anlaşılması gerektiği, Kur'ân'ın indiği câhiliye toplumunda mahremiyet anlayışı, zamanla bu anlayışın ilâhî ilkelerle nasıl değiştiği, onun bu evrensel değeri hangi yönlerden ele aldığı ve mahremiyetin korunması için ortaya koyduğu çözüm önerilerini âyetler eşliğinde sunduk. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, Müslüman bir kişinin mahremiyet bilincini oluşturan en temel kaynaktır. Kur'ân bağlamında mahremiyeti, "beden mahremiyeti", "bilgi mahremiyeti" ve "mekân mahremiyeti" şeklinde üç temel başlıkta değerlendirdik.

Kur'ân-ı Kerim'in muhteviyatını tam olarak kavrayabilmek için indiği ortam ve zamanın değer yargılarını, özelliklerini ve hayat anlayışlarını anlamak gerekir. İslâmî literatürde câhiliye ile özellikle İslam'dan önceki dönemin inanç, kültür, adet, gelenek, ekonomik ve sosyal hayatı kastedilmektedir. Câhiliye döneminin hayat anlayışının Kur'ân'da temel olarak üç başlık altında ele alındığı görülmektedir. Bunlardan birincisi inanç yani dinî hayatlarıdır. Onlar Allah'a inandıklarını söyleyen ancak aynı zamanda putlara tapan müşrik insanlardı. Aynı şekilde onlar, Kâbe'de ibadet ederken dahi uygun ibadet etmeyen, Allah'a yaklaştırmalarını umdukları onlarca putu oraya koyan,[1] Hz. İbrahim'in dininden uzaklaşmış bir toplumdur.[2] Kur'ân, özellikle Mekke döneminde onların bu sapkın inanç sistemlerini, sosyal ve kültürel tevhid inancına uygun olarak düzenlemek için çalışmıştır.

Kur'ân, Müslümanları ikinci olarak ahlâkî yönden câhiliyeden uzaklaştırmak istemiştir. Câhiliye döneminde toplumda yaygın olan kötü ahlak ve uygulamalarını eleştirmiş ve bu toplumu güzel ahlaka nasıl ulaşacaklarının yol ve yöntemini göstermiştir.[3] O dönemin ahlâkî karakterini ortaya koyan Kur'ân, başkalarını umursamayan,[4] Kâbe'yi ibadet niyetiyle tavaf ederken çıplak giyinen, dilediği gibi davranış sergileyen, kavmiyetçi[5] güçlünün haklı olduğu bir

[1] el-Ahzâb, 33/33.

[2] Mehmet Salih Arı, "Câhiliye Toplumundan Medenî Topluma Geçiş Süreci: Yeni Bir Sosyal Düzenin Doğuşu", *İSTEM* 4 (Aralık 2004), 175.

[3] Mustafa Çağrıcı, *Kur'ân'ın Geliş Ortamında Ahlak ve İnsan İlişkileri* (İstanbul: Kuramer, 2017), 35-38.

[4] Âl-i İmrân, 3/154.

[5] el-Feṭḥ, 48/26.

dönem olarak ifade etmektedir.[6] Bu bağlamda o günün toplumunda yaygın olan; içki, kumar, fuhuş, insanın özellikle kadın ve kız çocuklarının değersiz görülmesi, yalan, gıybet, dedikodu, zulüm kan davası vb. olumsuz durumları ele alarak insanı kötülüklere sürükleyen bu tavır ve davranışların uzaklaştırarak muhataplarını erdemli birer birey ve toplum haline getirmeye çalışmıştır.

Üçüncü olarak Kur'ân'ın câhiliyeyi bilgi ve görgüden uzak olmaları dolayısıyla ele aldığı görülmektedir.[7] Kur'ân bu bağlamda onların sadece kabilelerine göre hareket ettiklerini, ayrıca onların kuralsız yaşadıkları, sürekli yağmalama, güçsüzün elinden malını alıp zayıfı ezme, hak ve adaletten ayrılma, kendi duygu ve düşüncelerine önem vermediklerini dile getirmektedir. Câhiliye dönemi ahlaki değerlerinin özellikle Hucurât sûresinde alaya alma, kötü lâkap takma, suizanda bulunma, tecessüs ve gıybet yapma olarak açıklanmaktadır.[8] Câhiliye döneminin bu isimle anılmasında Arapların kendilerince çok saygın gördükleri haram aylar dışında barış, güven ve huzurun olmadığı sürekli saldırı ve çatışmaların olduğu, güçlü ve çok olanın kabul gördüğü bir hayat yaşamaları etkili olmuştur.[9]

Mahremiyet, İslâmî ilimlerde Tefsir, Hadis ve İslam Tarihinde câhiliye konulu birçok çalışmada yer almıştır. Bu bağlamda câhiliye ile Kur'ân'ın nüzul süreci çalışmalarından; Abdullah Turhan'ın "*Kur'ân Yorumunda Câhiliye Bilgisi ve Kur'ânda Câhiliye Kavramı*" isimli makalesi, Abdüssamet Şen'in "*Kur'ân'ın Nüzul Öncesi ve Sonrası Dönemde Hayat Anlayışı*" isimli bir makalesi, Duran Ali Yıldırım'ın "*Câhiliyeden İslama Kur'ân'ın Gerçekleştirdiği Karakter Değişimi*" isimli bir makalesi, Sadettin Gürman'ın "*Vahiy Sürecinde Değişen Sosyal Hayat*" isimli bir yüksek lisans tezi, Emrah Dindi'nin "*Kur'ân'da İslam Öncesi Kültürün İzleri*" İsimli doktora tezi iki dönemi karşılaştırarak ele alan çalışmalardır.

Kur'ân ve tefsirler bağlamında mahremiyet, birçok makalede ele alınmaktadır. Bu makaleler kavram ve belli konu bağlamında mahremiyeti incelemişlerdir. Bu konuda yapılan başlıca eserler şunlardır: Mustafa Şentürk'ün "*Kur'ân'da Beden Mahremiyetini İfade Eden Temel Kavramlar*", Selahattin Fettahoğlu'nun "*Mahrem, Nâ-Mahrem, İffet ve Namus Kavramlarının Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Semantiği ve Kur'ân'da Kullanılış Biçimleri*" Harun Şahin'in "*Kur'ân Perspektifinden İnsan Onuru, Mahremiyet ve İfk Hadisesi*", Adem Dölek'in "*Âyetler ve Hadîsler Işığında Mahremiyet Açısından Kadın ve Kadın Resimlerinin Reklamlarda Kullanılması*" Emrah Dindi'nin "*Kur'ân'daki Mahremiyet İlkelerinin İslam Öncesi Câhiliyye Kültürüyle Diyalektik İlişkisi*", Enes Kılıç'ın "*Aile ve Din Bağlamında Kur'ân'da Mahremiyet Tasavvuru*" ve Zekiye Sönmez'in "*Kur'ân, Tefsirler ve Hadisler Açısından Mekânın Mahremiyeti ve Selâmla İlişkisi*" konulu makalelerinin olduğu görülmektedir. Literatür açısından çalışmamız birkaç noktadan diğer çalışmalardan ayrılarak özgün bir araştırma niteliği taşımaktadır. Öncelikle çalışmamız Kur'ân'da mahremiyet konusunun ana başlıkları olan beden, bilgi ve mekân mahremiyetlerini câhiliye mahremiyet anlayışı ile karşılaştırarak ele almakta ve Kur'an'ın câhiliye mahremiyet anlayışına bakışını ve bu bakış açısına getirdiği yenilikleri örneklerle irdelemektedir. Araştırma, ana hatlarıyla mahremiyetin analizi, Kur'ân-ı Kerim'in mahremiyete bakışı, Kur'ân'da mahremiyet çeşitleri, ilkeleri, farklı alanlarda mahremiyeti

[6] el-Mâide, 5/49-50.

[7] İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: DİB Yayınları, 2003), 42.

[8] Hayati Aydın, *Kur'ân'da İnsan Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 1999), 229.

[9] Hüseyin Algül, "Haram Aylar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/105-106.

koruma ve mahremiyetin ihlalinde ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçları ortaya çıkarmakta ve konu Hz. Peygamber ve sahabe hayatından örneklerle detaylandırılmaktadır. Ayrıca çalışmamızda zaman zaman modern dönem mahremiyet algısına da yer verilerek tartışmanın günümüz zeminine vurgu yapılmaktadır.

Çalışmamızda yöntem olarak metin ve tarihsel dokümantasyon tekniği uygulanmaktadır. Buna göre kavramları açıklarken Arapça ve Türkçe temel sözlüklere müracaat edilmektedir. Mahremiyeti dinî açıdan ele alırken Kur'ân'da mahremiyetle ilgili âyetlere ve Hz. Peygamber'in konuyla ilgili hadislerine başvurulmaktadır. Genel olarak âyetlerin sadece meallerini verdikten sonra konunun tam anlaşılması için değişik tefsir ve hadis kaynaklarına da yer verilmektedir.

1. Mahremiyetin Etimolojik Tahlili

Arapça bir kelime olan Mahremiyet terimi h-r-m kökünden türemiştir.[10] Âyetlerde türevleriyle birlikte 83 defa bulunmaktadır.[11] Bu bağlamda "*yasaklanan, dokunulmayan, engellenen, saygın ve kutsal*" gibi anlamlara gelmektedir.[12] Mahremiyet, "*haram, hürmet, ihram, harem, muharrem*" gibi kelimelerle yakın anlamlıdır.[13] Türkçe sözlüklerde genel olarak mahremiyet; mahrem ve namahrem şeklinde sınâî mastarının kullanıldığı,[14] gizlilik anlamına gelmekle birlikte sır, gizli olan şey, kimse tarafından bilinmesi, görülmesi arzulanmayan durum ve bilgiler anlamında kullanılır.[15]

Osmanlıca-Türkçe Sözlükte; 1. Dinen haram olan şey 2. Evlenmenin yasak olduğu akraba 3. Kadınların yakın akrabaları 4. İnsanın gizli hallerini bilen kişi 5. Sır olan bilgi" şeklinde beş alt başlıkta açıklanmıştır.[16] Kısaca mahremiyet denildiğinde dokunulmazlık, kutsiyet, yasak olma anlamları ön plana çıkmaktadır. Mahremiyetin sözlük anlamlarında sınır kavramı ile arasında sıkı bir bağın bulunduğu da görülmektedir. Bu açıdan mahremiyet denildiğinde kendini korumak, diğer insanlarla olan sınıra uymak, başkasına ait beden, bilgi ve mekânlara saygı duyulması gerektiğini bilmek anlaşılmalıdır.[17]

Mahremiyetin kaynağının dönemlere göre değiştiği görülmektedir. Câhiliye döneminde mahremiyetin kaynağı güçlü olmaktadır. Çünkü o dönem, güçlünün her hakka sahip olduğu, gücüne göre şartları oluşturduğu bir dönem olduğundan zayıfların mahremiyeti de önemsenmemektedir.[18] İslâm'da mahremiyetin kaynağı, Kur'an ve Sünnettir. Modern hukukta mahremiyetin kaynağı ise kişinin kendisi olarak gösterilmektedir.[19] Mahremiyet hakkı hangi

---

[10] İsmâil b. Hammad Cevherî, *Mu'cemü's-Sıhah*, thk. Halil Me'mun Şeyha (Beyrut: Daru'l-Mârife, 2008), "hmr", 227.

[11] Allâme el-Muştafavî, *et-Tahḳîḳ fî kelimâti'l-Ḳur'ân* (Tahran: Merkez-i neşr-i âsâr-i Allâme el-Mustafavî, 1385), "hrm", 2/237-239.

[12] Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab* (Beyrut: Dâru's-Sadr, ts.), "hmr", 3451.

[13] Hüseyin b. Muhammed b. Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rifet, 1422/2001), "hrm", 276.

[14] Salim Öğüt, "Mahrem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1991), 27/388-389.

[15] Ferid Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Ankara; Aydın Kitabevi, 1993), "Mahrem", 569; İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Kubbealtı 2011), "Mahrem", 759.

[16] Mustafa Nihat Özon, *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1971), "Mahrem", 440.

[17] Huriye Martı vd. *Dünü Bugünüyle İslam'da Mahremiyet* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 2.

[18] el-Feṭḥ, 48/26.

[19] Modern hukukta mahremiyet, "genel olarak, kişilerin yalnız başına kalabildikleri, istedikleri gibi düşünüp davranabildikleri, başkalarıyla hangi yer, zaman ve koşullarda ne ölçüde ilişki ve iletişim kuracaklarına bizzat

dönemde olursa olsun bireylerin özel hayatlarına saygı gösterilmesi, kişilik haklarının, onurlarının ve şahsiyetlerinin korunması açısından önem arz etmektedir.

2. Kur'ân-ı Kerim'de Câhiliye Dönemi

Kur'ân'ı tam olarak anlayabilmek için onun indiği dönemi ve toplumu iyi analiz etmek gerekir. Bu yüzden câhiliye döneminin genel karakteristik özelliklerini, âdet ve geleneklerini, insan ve toplumun değer yargılarını bilmeden yapılan Kur'ân'ı anlama çalışmaları eksik kalacaktır. Çünkü Kur'ân, indiği ilk muhatap kitlenin yaşam tarzını önemsemiş, emir ve yasaklarını onların anlayış kabiliyetine göre tedricen indirmiştir.[20] Kur'ân bu konuya dikkat çekmek için yirmi dört yerde câhiliyeden bahsetmekte yeri geldiğinde o dönemin şartlarına ve anlayışlarına vurgu yaparak gerekli düzeltmeleri yapmaktadır. Bu bakımdan Kur'ân, câhiliye kelimesini birçok olay ve durumla ilgili kullanmış ve bulunduğu yere göre anlamlandırmıştır.[21]

Arapça "c-h-l" kökünden türeyen cehâlet kelimesi genel anlamda ilmin zıddı ve bilmeme anlamında kullanılmaktadır.[22] Bu kelime ayrıca; "azgınlık, arzuların etkisinde kalma ve barbarlık vb. anlamlara gelmektedir. [23] Kur'ân'da bu kelime, dört yerde masdar, yirmi yerde de fiil ya da isim kalıbıyla yer almaktadır.[24] Ancak cehalet kelimesiyle kastın ilmin zıttı olması değil o dönemde ahlak, kural ve adalet vb. değerlerin olmayışı anlaşılmaktadır.

Kur'ân'ı Kerim'de "Câhiliye dönemi"nin sadece o dönemle sınırlı olmadığı görülmektedir. Çünkü o dönemin yaygın duygu ve düşünceleri, farklı zaman ve mekânlarda görülebilecek tavır ve davranışlardır.[25] Bu yüzden Kur'ân kendisine uymayan tüm uygulamaları indiği toplum üzerinde değiştirmeyi hedeflediği için ilk muhatap olan toplumun değer yargıları üzerinden dönüşüm yaparak İslam'a uyarlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Kur'ân'ın bu değişimi gerçekleştirirken farklı yöntemleri uyguladığı da görülmektedir. Bazen konu hakkındaki tüm değişimi bir defada bazen de tedrici olarak uygulamıştır. Çünkü toplumsal değişimler kolay benimsenen ve gelişim gösterilen bir durum değildir. İnsanlık tarihi boyunca değişimlerin hep sancılı, problemli ve şiddet merkezli olması bunu göstermektedir. Ancak Kur'ân'ın yaptığı bu değişim diğerlerinden farklı olarak barışçıl ve ikna edici bir biçimde olmuştur.

Câhiliyenin bu anlayışına karşılık Kur'ân'ın nüzûlüyle birlikte insanlar arası hakkâniyet ve adalet getirilmiştir. Kimseye ayrıcalık verilmemiş herkes bir tarağın dişleri gibi kabul edilmiştir. Kur'ân, toplum ve şahısların uyması gereken kuralları ortaya koyarak yeni bir sistemin temellerini atmıştır. Bu bağlamda aile içi kurallardan toplumda uyulması gereken kuralları, konuşma üslup ve şekillerini, davranış biçimlerini, ibadet esaslarını ve giyim biçimini dahi birçok örnekle ortaya koymuştur. Kur'ân'ı Kerim, Müslümanları câhiliyenin en belirgin sıfatları

---

kendilerinin karar verebildikleri bir alanı ve bu alan üzerinde sahip olunan hakkı ifade eder" şeklinde tanımlanmaktadır. Bk. Mehmet Yüksel, "Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi", *AÜSBFD*, 58/1, Ankara 2003, s. 182-211.

[20] Murat Sülün, "Kur'ân-ı Kerim'in Genel Nüzûl Sebebi", *Kur'ânî Hayat Dergisi* (Ocak-Şubat 2011), 16/56.

[21] Bk. el-Bakara, 2/273; en-Nisâ, 4/17; el-En'âm, 6/ 35, 54,111; el-A'râf, 7/138, 199; Hûd, 11/46; Yusuf, 12/33, 89; en-Nahl, 16/119; el-Furkan, 25/63; en-Neml, 27/55; el-Kasas, 28/55; el-Ahzâb, 33/72.

[22] Ebu'l-Feyd Muhammed b. Muhammed b. Abdürrezzak el-Huseynî ez-Zebîdî, *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs* (Dâru'l-Hidâye t.y,), 7/368; el-İsfahânî, *el-Müfredât,* 102.

[23] Mustafa Çağrıcı, "Cehâlet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1991), 7/219.

[24] Muhammed Fuad Abdulbâkî, *el-Mu'cem'u'l-Müfehres* (Kahire: Daru'l-Hadis, 1996), 225-226.

[25] Mücteba Uğur, *Hicri Birinci Asırda İslam Toplumu* (İstanbul: Çağrı Yayınları 1980), 2.

olan bencillik, gurur, öfke, saldırı ve kibir gibi olumsuz sıfatları terk ederek müminleri alçakgönüllü, sabırlı, itaatkâr ve Allah'a teslim olmaya teşvik etmiştir.

3. Kur'ân-ı Kerim'de Mahremiyet

Kur'ân, ilk insan Hz. Âdem'den bir misalle mahremiyetin fıtrattan gelen bir duygu olduğunu haber vermektedir. Cenab-ı Allah bu kıssaya göre Hz. Âdem'le eşini cennette yaratmış onlara bütün nimetleri helal kılmış sadece bir ağaçtan uzak durmalarını istemiştir. İmtihan neticesinde Hz. Âdem ve eşi şeytanın telkinlerine kanmış, ebedi olma düşüncesiyle yasak meyveden yedikleri anda "ayıp yerleri" kendilerine açılmıştır.[26] Bunun üzerine utançlarından hemen ağaç yapraklarıyla bedenlerini örtmeye çalışmışlardır.[27] Bu kıssada "ayıp yeri" tabiri dikkat çekmektedir. Âyete göre, ikisinin de mahrem yerlerinin açılmasına sebep, emre itaatsizliktir.[28]

Hz. Âdem'in iki oğlunu konu edinen kurban kıssasında insan bedeninin cansız olduğu halde de cesedi açıkta bırakmama, çıplaklığı kapatma ve örtme hassasiyeti görülmektedir.[29] Allah, ölen kardeşin nasıl ortadan kaldırılması gerektiğini bir karga ile kardeşine göstermiş, bunun üzerine Kâbil de kardeşinin cenazesini toprağa gömerek örtmüştür.[30] Bu kıssaya göre insanın hem dirisinin hem de ölüsünün kıymetli, muhterem ve saygın olduğuna işaret vardır.

Kur'ân'ın mahremiyete bakışı ne zaman ne de mekânla sınırlıdır. O, çağlara göre değişmeyen ilkelerle bu önemli konuya çözümler sunmaktadır. Allah'ın her zaman ve mekânda insanı gördüğüne işaret ederek her daim gözetlendiğine vurgu yapan birçok âyet mevcuttur.[31] Bu âyetin ana mesajı, insan dünyada Allah'ı göremese de Allah her zaman insanı görmektedir. Öyleyse insan her zaman ve mekânda saygınlığını korumalıdır. Ayrıca âyette, gizli yollardan başkalarının sahip olduğu değerleri ele geçirmekten kaçınmaya ve saygınlığına zarar getirecek her durumdan uzak durmaya dikkat çekilmiştir.

Kur'ân, mahremiyetin alan, sınır ve sorumluluklarını evrensel değerlerle çizmiştir. Onu, kıyamete kadar gelecek tüm insanların yaşam alanını kuşatan, sadece giyim ve bedeniyle ilgili bir kavrama indirgememiş; bununla birlikte kişinin kendisinde, aile içi-dışı, gerçek ve sanal âlem, iş hayatı, medya, sanat ve mimarî vb. hayatın her alanını kuşatan bir kavram olduğunu haber vermiştir.[32] Çünkü mahremiyetin korunması, hukuki olduğu kadar dinî, ahlaki ve toplumsal sorumluluk alanıdır. İçinde yaşadığımız teknoloji çağında birçok değer değişimi gibi mahremiyet algısı da değişmiştir. Fakat bu değer yozlaşmasının önüne geçecek tek çözüm, Kur'ân'ın evrensel ilkeleriyle hareket etmektir.

Allah'ın yarattığı saygın bir varlık olan insanın fıtrî yapısında olan utanma, kendini koruma ve güvende hissetme vb. duygular mahremiyetle yakın ilişkilidir. Dünya ve ahiret mutluluğu için

---

[26] Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (Mekke: Dâru't-Terbiye ve't-Türâs, t.s.), 12/363; Zemahşerî, Cârullah, Ebi'l-Kâsım Mahmud b. Ömer, *Tefsiru'l-Keşşâf* (Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi, 1407), 2/97.

[27] el-A'râf, 7/22; Tâhâ 20/121.

[28] Kemal Özkurt, "İki İnsani Duygu Arasında İslam Sanatı: Mahremiyet ve İfşa", *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*, ed. Şule Albayrak (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 173.

[29] el-Mâide, 5/31; Ahmet Ekşi, "İslam Hukuku Bakımından Tedavi Sürecinde Hasta Mahremiyetinin İhlali", *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd. (Samsun: ORİV Yayınları, 2016), 1/154.

[30] Hayreddin Karaman vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal-Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 2/256-257.

[31] el-En'âm, 6/102-103; el-Mücâdele, 58/7.

[32] Ekşi, "*İslam Hukuku Bakımından Tedavi Sürecinde Hasta Mahremiyetinin İhlali*", 1/154.

insana bir hayat tarzı ortaya koyan Allah; insanlar arası mahremiyet sınırlarını da belirtmiştir. Bu konuda, bedenin örtülmesini, bilginin izin almadan başkasına aktarmayı, kişiye ait özel mekânlara izinsiz girilmemesini ve evlenilemeyecek yakın akrabayı da belirterek mahremiyetin sınırlarını çizmiştir.[33] Bu bakımdan tüm insanlar için mahremiyet veya özel alan hakkı, Kur'ân'da en temel hak olarak kabul edilerek kapsamı ve sınırları belirlenmiş, ihlali durumunda önce ahlâkî, gerektiğinde de hukukî cezalarla bu hak, güvence altına almıştır.[34]

Mahremiyetin bir boyutunu da dokunulmazlık oluşturmaktadır. Dinimizce insanın dünyada izzet ve onuruyla yaşaması, sorumluluklarını yerine getirebilmesi için câhiliye de hiçbir değeri, garantisi ve güvenliği olmayan can*, mal, akıl, nesil ve din özgürlüğü*nden oluşan beş esasın sağlanması gerekir.[35] Kâinattaki her canlının dokunulmazlık hakkı vardır. Kur'ân, câhiliyedeki kız çocuklarının ve rızık endişesi ile bebeklerin öldürülmesine de şiddetle karşı çıkarak her canlının yaşama hakkının olduğunu deklare etmiştir. Ayrıca dokunulmazlık hakkının sadece insana ait bir hak da olmadığını ifade ederken de *harem* ifadesini kullanarak Kâbe'nin dokunulmazlığına, Mekke'nin bitki ve hayvanlarının dahi dokunulmaz olduğunu açıklamıştır.[36] Benzer birçok âyette insanın varlığı ve saygınlığı mahremiyet bilinciyle ele alınmıştır. Hz. Peygamber de "*elinden ve dilinden emniyette olunan*" diye tarif ettiği her Müslümanın kendine ve başkalarına karşı takınması gereken saygın tavrı ortaya koymuştur.[37]

Mahremiyet teriminin sorumluluk duygusu ile sıkı bir ilişkisi vardır. İnsanın başıboş yaratılmadığı[38] belirtilen âyette insanın çok önemli sorumluluklarının olduğu hatta bu sorumluluğu başka varlıkların kabul etmediği haber verilmektedir.[39] Hz. Peygamber "*bedeninin senin üzerinde hakkı vardır*"[40] buyurarak insanın başta kendi bedeni olmak üzere birçok sorumluluk taşıdığını haber vermektedir.[41] İnsanın bu sorumluluk bilinciyle hareket edip kendini koruması, tanıması, diğerlerinin bedenine müdahalede bulunmaması ve ayrıca kendine bir mahremiyet sınırı çizip bu sınırın korunmasının kendisi için önemli olduğu kadar tüm insanlar için de önemli olduğunu bilmesi gerekir.[42]

Kur'ân, insan neslinin sağlıklı bir biçimde devam etmesi için aileye büyük görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumlulukların başında çocukların eğitimi gelmektedir. Bu eğitimin en önemli ayaklarından biri de mahremiyet eğitimidir. Kur'ân-ı Kerim ebeveynin bu

---

[33] Sevde Düzgüner, "Mahremiyetin Tanımı, Sınıflandırılması ve Boyutları", *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*, ed. Şule Albayrak (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 27.

[34] Şevket Pekdemir, "Mahremiyet Algısı Hak Olgusu", *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd. (Samsun: ORİV Yayınları, 2016), 1/129.

[35] Ebî Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Buhârî, *el-Câmiü's-Sahîh,* thk. Heyet (Beyrut: Dâru Tavku'n-Necât, 2001), "İlim", 37 (Hadis No: 104,105).

[36] el-Hac, 22/29,33; el-Fetih, 48/27.

[37] Buhârî, "*İman*", 4 (Hadis No: 10).

[38] el-Kıyâme, 75/36.

[39] el-Ahzâb, 33/72.

[40] Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahîh-u Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki (Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 1955), "Sıyâm", 35 (Hadis No: 10).

[41] Martı vd. *Dünü Bugünüyle İslam'da Mahremiyet*, 17.

[42] İsmail Güllük, "Avret Mahremiyeti Prensipleri Açısından Görüntü, Gerçeklik, Sanal Âlem ve Cinsellik Üzerine Fıkhî Bir Analiz", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 23/1 (Nisan 2014), 105-128.

konudaki sorumluluklarını haber vermektedir.[43] Bu âyete göre anne babanın çocuğunu hem dünya hem de ahirete hazırlama görev ve sorumluluğu vardır. Bu yüzden önceki câhilî dönemde olduğu gibi çocuk eğitimi sadece erkek çocuklar üzerinden değil erkek-kız ayrımı yapmadan tüm çocuklara verilmiştir. Kur'ân'ın nüzulünden önce kadınlar ve kız çocuklarına değer verilmemesini reddeden Kur'ân, onların da saygın bir birey olarak eğitilerek terbiye edilmesini emretmektedir.[44] Ayrıca Allah, ailenin özellikle eşlerin birbirleri için elbise gibi olduğunu ifade ederek câhiliye kadın anlayışının aksine kadınlara erkeklerle aynı değeri verdiğini göstermiştir.[45] Ayrıca onları sadece câhiliye değil tüm dünyada ilk önce saygın bir konuma yükseltmiştir. Çünkü câhiliyede kadınların hiçbir değerinin olmadığı hatta bir meta gibi alınıp satıldığı bir anlayıştan mehir, miras ve mülk edinme gibi birçok ekonomik ve sosyal hak sahibi bir birey yapmıştır. Bu bakımdan Kur'ân'ın elbise ifadesi çok önemlidir. Nasıl ki elbise bedeni her türlü kötü bakıştan koruyorsa eşlerin de birbirlerini her türlü haram ve kötülükten koruması gerektiğini vurgulanması bunun için dikkate değerdir. [46]

4. Kur'ân'da Mahremiyet Çeşitleri

Toplumlarda mahremiyetle yaygın olarak sadece giyimle ilgili meseleler anlaşılmaktadır. Oysa mahremiyet, kişinin beden dokunulmazlığından başlayarak giyim-kuşam, tuvalet eğitimi, bilgi mahremiyeti, sırların ifşa edilmemesi yanında kişinin ailesi, inancı, milliyeti, mal ve servetiyle ilgili bilgileri de içine alan geniş bir anlama sahiptir. Mahremiyete ait sınırlar hem Allah'ın hem de insanların belirlediği, koruduğu, korunması için tedbir aldığı ve çiğnendiğinde ceza öngördüğü sınırlar olarak düşünüldüğünde mahremiyetin alan, kapsam ve sınırlarının ne kadar geniş olduğu daha iyi anlaşılacaktır.[47]

Modern dönem kaynaklarında mahremiyetin tanımı oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Ortaya konulan tüm tanımlamalar, araştırmacının konusuna, hedefine ve kişinin mahremiyete bakış açısına göre farklılık arz etmektedir.[48] Mahremiyet için ortak bir tanımın bulunmaması, konunun: dinî, kültürel, sosyolojik ve hukuk gibi tüm insan ve toplumlarda bulunan evrensel boyutlarının olmasındandır.[49] Buna rağmen modern kaynaklar mahremiyeti; "beden mahremiyeti", "bilgi mahremiyeti" ve "mekân mahremiyeti" başlıkları altında üçe ayırdığı ve literatürde buna göre sınıflandırmalar yapıldığı görülmektedir.[50] Kaynaklarda mahremiyet hususunda çok farklı tanım ve sınıflandırmalar yapılmış olsa da işin özünde aynı kavramın farklı kelimelerle ifade edilmesi gibi bir durum söz konusudur. Mahremiyet insanın göz, kulak, dil, ağız gibi beş duyu organını birlikte ilgilendiren bir kavram olduğundan bunlardan herhangi birisiyle korunmuş veya ihlal edilmiş olabilmektedir.

---

[43] et-Tahrîm, 66/6.

[44] Suyûtî, Abdurrahman Celâleddîn, *ed-Durru'l-mensur fî tefsîri'l-me'sûr* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 911), 8/217.

[45] el-Bakara, 2/186.

[46] en-Nesefî, Ebu'l-Berakât, *Medâriku't-Tenzîl* (Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998), 1/163.

[47] Martı vd. Dünü Bugünüyle İslam'da Mahremiyet, 1.

[48] Düzgüner, "*Mahremiyetin Tanımı, Sınıflandırılması ve Boyutları*", 20.

[49] Muzaffer Aydemir, *İşyerinde Mahremiyet Olgusu* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2012), 8.

[50] Ali Korkmaz, "Medyada Bir Etik Sorun Olarak Mahremiyet Hakkı", *II. Medya ve Etik Sempozyumu*, ed. Mustafa Yağbasan-Gülda Çetindağ Süme (Elâzığ: 2011), 577-588; Tüba Karahisar, "Özel Hayatın Gizliliği ve İnternette İşlenen Suçlar", *II. Medya ve Etik Sempozyumu*, ed. Mustafa Yağbasan-Gülda Çetindağ Süme (Elâzığ: 2011), 599.

Kur'ân bağlamında mahremiyet genel sınıflamaya uygun olarak "beden mahremiyeti", "bilgi mahremiyeti" ve "mekân mahremiyeti" şeklinde üç temel başlıkta ele alınacaktır. Elbette birçok âyete konu olan mahremiyet, daha ayrıntılı bir şekilde incelenebilir. Fakat çalışmada yukarıdaki genel tasniften yola çıkarak mahremiyetin üç başlık altında ele alınması uygun görülmüştür.

4.1. Beden Mahremiyeti

Kur'ân-ı Kerim, birçok âyette beden mahremiyeti konusuna yer vermiş insanın mükerrem bir varlık olduğunu, insanın kendisine ve diğer hemcinslerine saygı duyması gerektiğini vurgulamıştır.[51] Bu bağlamda her insanın kendi bedeninin mahremiyetini koruması, başkalarından sakınması gereken yerler konusunda bilinçli olmasına dikkat çekilmektedir.

Beden mahremiyeti hakkında bakış açısına göre birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlar genelde kişiyi haksız müdahalelere karşı korumayı, onu fiziksel ve psikolojik müdahalelerden uzak tutmayı yani beden dokunulmazlığını içermektedir.[52] İster çocuk ister yetişkin, kaç yaşında olursa olsun kişinin bedenen dokunulmazlık hakkı vardır.

Kur'ân, insanın bedenine karşı sorumluluklarını haber vermektedir.[53] Âyetlere göre insanın bedenine karşı sorumlulukları şunlardır: öncelikle emanetçisi olduğu bedenini onu veren Rabbinin emir ve yasakları doğrultusunda kullanması ve örtünmesi emredilen yerleri örtmesidir.[54] Daha sonra kendisine zarar verecek her türlü yiyecek, içecek, durum ve mekânlardan uzak durmasıdır. [55] Bu konuda Hz. Peygamber'in hiç kimsenin kıyamette beş şeyden sorguya çekilmeden hesaptan ayrılamayacağını haber vermesi konunun önemini vurgulamaktadır.[56]

Allah, beden mahremiyetini sağlamada elbiseye ayrı bir önem vermiştir. Beden mahremiyetinin amacını ortaya koyan âyette Allah kıyamete kadar gelecek müminlere takvalı olmayı bedene sahip çıkmakla betimlemiştir.[57] Elbisenin insan için öneminden bahsedilen bu âyetlerde Hz. Âdem hakkında verilen bilgilerden sonra genel olarak insanlığa hitap edilmiş, elbisenin hem bedeni örttüğüne hem de bir ziynet aracı olduğuna vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda ayette bu iki nimetin fıtrî yönünün olduğuna işaret vardır. Burada basit sade elbise, ziynet sayılabilecek süslü elbise ve mecaz anlamda takva elbisesi olmak üzere üç türlü elbiseden söz edilmiştir:[58] Takva bu âyette "normal zamanda giyilen elbise ve harp elbisesi olarak gerçek anlamda, salih amel; namus, onur, güzel ahlak gibi yorumlarla da mecâzi anlamda kullanıldığı görülmektedir. İnsanın bedenini örten elbise, nasıl insanı her türlü kötülükten koruyorsa, takvanın da insanın manevi yönünü temsil eden ruhu her türlü kötülükten koruduğuna işaret vardır.[59]

---

[51] el-İsrâ', 17/70.

[52] Martı vd. *Dünü Bugünüyle İslam'da Mahremiyet*, 7.

[53] el-Ahzâb, 33/72.

[54] en-Nûr, 24/31.

[55] el-Mâide, 5/90.

[56] Muhammed b. Îsâ et-Tirmizî. *es-Sünen*, thk. Ahmed Muhammed Şakir vd. (Halep: Matbaatü'l-Mustafa el-Halebi, 2. Basım, 1975), "*Kıyâmet*", l (Hadis No: 2417).

[57] el-Arâf, 7/26.

[58] ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/97.

[59] Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî. *Mefâtîhu'l-gayb* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-A'rabî, 2020), 24/52.

Beden mahremiyetini korumayı emreden âyetlere göre örtünmenin maksadı, örtünmesi gereken yerleri örtmek ve süslenmektir.[60] Yüce Allah, ayrıca burada giysiyi yaratma amacını ortaya koymaktadır. Beden mahremiyetine dikkat ederek giyinmenin sıcak gibi olumsuz hava şartlarında ve savaşta dahi insanı koruduğuna vurgu yapılmıştır."[61]

Kur'ân'ı Kerim'de câhiliye ifadesinin kullanıldığı ikinci ayette Allah, Hz. Peygamber'in eşlerine, "*İlk câhiliye devrindeki kadınlar gibi açılıp saçılmayın*"[62] şeklinde uyarı yaparak İslâm öncesi dönem kadınlarının giyim-kuşam şeklinin uygun olmadığına, mahremiyeti sağlamadığına işaret etmektedir.[63] Bu âyette câhiliye dönemi kadınlarının evlerinden dışarı çıkarken takı ve süslerini göstermek ve yabancı erkek ve kadınlara görünmek için dışarı çıktıkları belirtilmektedir. Başka bir âyette de tüm Müslüman kadınlara beden mahremiyetini koruma usulü öğretilmektedir. "*Ey peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle: Bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman örtülerini üstlerine alsınlar, vücudlarını örtsünler*!"[64] bu âyetle tesettür emri bütün mü'min hanımlara emredilerek genelleştirilmiştir.[65]

Allah, tüm insanları beden mahremiyetini ihlal konusunda şeytana karşı uyarmaktadır.[66] Bu âyetle Allah, şeytanın insanla bu konuda uğraşacağını, onu yoldan çıkarmak için aldatmaya çalışacağını bildirmektedir. Şeytanın bu aldatma gayretlerinden insanın sadece takvaya sarılmakla, Allah'a daha iyi kul olmaya çalışmakla kurtulabileceği ifade edilmiştir.[67] Beden mahremiyetini korumaya çalışan inananların; inançlarına uygun elbiseler giymesi, mahremiyeti sağlamayan ince ve dar elbiselerden uzak durması, tesettür emrini en güzel şekilde yerine getirmeye çalışması takvaya daha uygun davranış olacaktır.

Allah, beden mahremiyetini sağlamak için kurallar getirmiştir. Her insan, kendi mahremiyeti için saygı duyulmasını beklediği gibi diğer insanların mahremiyetine saygı göstermeli, sınırları ihlal etmemelidir. Beden mahremiyetine dair eğitimin en önemli ilkelerinden biri giyinirken yalnız olmaktır. Çocuklara dahi bu bilinç erken yaştan itibaren verilmelidir. Bu ortamlar istismarın en yoğun olduğu alanlar olarak kabul edildiğinden son derece önemlidir. Hz. Peygamber'in guslün kapalı yerlerde yapılmasını emretmesi,[68] çalışırken ne iş olursa olsun elbise ile çalışmayı emretmesi, çıplak çalışmaktan menetmesi,[69] insanların birbirlerinin avret yerlerine hemcins olsa bile bakmasını yasaklaması,[70] yedi yaşından sonra çocukların ayrı mekânlarda yatmalarını tavsiyesi, Hz. Peygamberin mahremiyet bilincini erken

[60] el-A'râf, 7/26.
[61] en-Nahl, 16/81.
[62] el-Ahzâb, 33/33.
[63] Duran Ali Yıldırım, "Câhiliyeden İslâm'a Kur'ân'ın Gerçekleştirdiği Karakter Değişimi", *Necmeddin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48/2 (Aralık 2019), 441.
[64] el-Ahzab, 33/59.
[65] Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dînî Kur'ân Dili*, Sad. İsmail Karaçam v.dğr (İstanbul: Azim Dağıtım, 1992), 5/3270.
[66] el-Arâf, 7/27.
[67] el-Arâf, 7/26.
[68] Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, es-*Sünen,* thk. Muhammed Rıdvan (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-âlemiyye, 1439/2018), "Gusül", 7 (Hadis No: 406).
[69] Müslim, "*Hayız*", 19 (Hadis No: 78).
[70] Süleyman b. Eş'as Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnaûd (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-âlemiyye, 1430/2009), c. 7, "Hammâm", 1 (Hadis No: 4012).

yaşta vermeyi amaçlamasındandır. Aslında tüm insanlar için bedeni örtünme, dini bir emir veya hukuki bir sınırdan ziyade, doğuştan var olan bir davranıştır.

Mahremiyete dikkat ederek insanın örtünmesi, kişinin kendisine ve diğer insanlara saygısı gereğidir. Nitekim âyette Allah, insana gösterilen saygıyı kendisine gösterilen saygı olarak nitelemiştir.[71] Her insan, Allah'ın bir sanatıdır. Bu bakımdan insana mahrem yerlerini örtme emrini onun yaratıcısı Allah tarafından emredilmiştir. Bundan dolayı insan, içinde var olan hayâ duygusuyla mahrem bölgelerini korumalı, bedenine sahip çıkmalı ve ona saygısını ortaya koymalıdır.[72]

Câhiliye Arap toplumunda erkek-kadın ilişkilerinde bir takım kural ve ölçüler mevcuttu. Özellikle aile içi ilişkilerde iffete bir halel getirilmemek şartıyla yakın-yabancı ayrımı yapılmadan, asil kadın ve erkeklerin beraber oturmaları sıradan örfler olarak kabul görürdü.[73] Kur'ân, bu anlayışı mahremiyet konusunda ele alarak kimin kimle ne kadar ve nerede bulunabileceğinin kurallarını oluşturmuş, kimin kimle evlenebileceğini veya evlenemeyeceğini belirlemiştir. Kısacası mahremiyetle ilgili âyetler, erkek ve kadının mahrem sınırlarını belirterek ölçüyü koymuştur.

Allah, beden mahremiyetini koruma ve ihlal etmeme görevini her erkek ve kadına bizzat vermiştir. Bu konuda birçok âyette görevin insanda olduğuna vurgu vardır.[74] Nur Sûresindeki âyet, Müslüman kadınları nerede, nasıl ve ne kadar örtünmeleri hususunda bilgilendirmiştir. Kıyamete kadar gelecek tüm Müslüman kadınlara evden çıkarken nasıl giyinmeleri gerektiği bildirilirken bu şekilde giyinmenin olumlu sonuçlarının da ifade edilmesi son derece önemlidir.[75] Beden mahremiyetinde Allah, örtünme konusunda sadece yaşlı kadınlara bir ayrıcalık tanıdığını Nur Sûresindeki âyette belirterek onların dış elbiselerini almadan evlerinden dışarıya çıkabileceklerini beyan etmiştir.[76] Hz. Peygamber de yaşlı olmayan hanımları bayram namazı için davet ederken dış elbiselerini almalarını dış elbiseleri yoksa birisinden emanet alarak gelebileceklerini söylemiştir.[77]

Âyetlerde beden mahremiyetinin korunmasında gözlere özellikle dikkat çekilmiştir. Hatta ilk inen tesettür âyetlerinin bu âyetlerde gözlerin haramlardan sakındırılmasını emretmiştir.[78] Âyetlerden erkek olsun kadın olsun herkesten mahremiyet konusunda hassasiyet beklendiği anlaşılmaktadır. Âyetlerde önce erkeklere sonra da kadınlara bizzat hitap edilmesi, konunun önemini ortaya koymuştur.[79] Müslümanlar beden mahremiyetinde öncelikle ırzlarını, avret yerlerini korumaları, harama bakmamaları konusunda uyarılmışlardır. Aynı şekilde mümin kadınlar da gözlerini indirmeleri, helal olmayan erkeklere bakmaktan sakınmaları konusunda uyarılmışlardır. Kadının ziyneti denince örfte, taç, küpe, gerdanlık, bilezik ve benzeri takılar,

---

[71] el-Bakara, 2/30.
[72] Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 2/383.
[73] Ramazan Altıntaş, "Câhiliye Arap Toplumunda Kadın", *Diyanet İlmi Dergi* 37/1 (2001), 61-85.
[74] en-Nûr, 24/30-31.
[75] en-Nûr, 24/59.
[76] en-Nûr, 24/60.
[77] Buhârî, "*Salât*", 2 (Hadis No: 351).
[78] en-Nûr, 24/30-31.
[79] ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/229.

sürme, kına ve benzerleri ile elbise süsleri akla gelmektedir. Bu ayetlerde Müslüman kadınlara hem bedenlerini hem de üzerlerindeki ziynetleri göstermek için açmamaları emredilmektedir.[80]

Yüce Allah, Kur'ân'da gözlerini haramdan sakınma emrini iki defa tekrarlamaktadır. Bu emri hem erkeklere hem de kadınlara ardı sıra vererek konuya hassasiyet göstermelerini vurgulamaktadır. Âyetlerde tesettür emrinin cinsiyet ayırmadan her iki cinsi de kapsaması, konunun iki cinsi de eşit olarak bağladığını, kimsenin sorumluluk bakımından ayrıcalıklı olmadığını ortaya koymaktadır.[81] Hz. Peygamber, tesadüfen görmenin bir günahı olmasa da ikinci defa dikkatle bakarak yabancı birisinde tedirginlik oluşturmaya kimsenin hakkı olmadığına dikkat çekmiştir. [82]

Sonuç olarak âyet ve hadislerde mahremiyete temas eden hususlarla insanın saygınlığı, itibarı, onuru korunmak istenmiştir. Çünkü İslam'da yaratılmışların en şereflisi olarak kabul edilen insanın bedeni de değerli kabul edilmiş, beden mahremiyetini korumaya yönelik fıtrî, ahlâki ve hukûki tedbirler alınmıştır.[83] Modern dünyada teknolojik gelişmeler, göç, şehirleşme ve birtakım değişimlerle mahremiyet algısının ve sınırlarının değiştiği gözlemlenmektedir. Modern dünyada da huzur bulmak için yine Kur'ân'ın rehberliğine yönelmek gerekir.

4.2. Mekan Mahremiyeti

Mekân mahremiyeti; insanın hayatını sürdürdüğü her türlü mesken, işyeri gibi özel alanları ifade etmektedir. Diğer insanların bu tür özel mekânlara belli kurallar dâhilinde girebilmesini veya izin verilmezse girememesini içermektedir. Mekân mahremiyeti her ne maksatla olursa olsun içinde bulunulan her türlü mekânda bulunması gereken mahremiyeti ifade eder. İnsanın içinde yaşadığı evi, çalıştığı işyerini, geçici olarak gezdiği yeri, arabasını da kapsamaktadır. Herkes bu mekânlarda güven içerisinde rahat bir şekilde hayatını devam ettirme hakkına sahiptir. Yüce Allah, en yaygın ve önemli özel mekân olan evlerin insanlar için bir huzur kaynağı olduğuna dikkat çekmiştir. [84]

Güçlülerin zayıfları sürekli ezdiği, herkesin birbirinin haklarını yemeye çalıştığı, hak ve adalet kavramının olmadığı bir topluma yeni bir yaşam düzeni getiren Kur'ân, câhiliye döneminde birçok problem barındıran mekân mahremiyetine de önem vererek inananları ve toplumu benimsenmesi gereken ilkeler doğrultusunda yeniden şekillendirmiştir. Mekân mahremiyeti konusunda âyetlerde birçok inceliklere dikkat çekilmektedir. Başkalarının odalarına ve evlerine izinsiz girmemek, girmek zorunda kalınırsa uygun zamanlarda izin alarak girmek, başkasının evine girerken arkalarından değil ön kapılarından girmek, usûlüne uygun şekilde girmek emredilmektedir. Ayrıca girince selam vermek, müsaade edilirse içeri girip gösterilen yere oturmak, müsaade edilmezse geri dönmek, girmek için zorlamamak ve izinsiz

[80] Yazır, *Hak Dînî Kur'ân Dili*, 4/3272.

[81] Huriye Martı, "Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet", *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*, ed. Şule Albayrak (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 457.

[82] Ebû Dâvûd, "*Nikâh*", 44 (Hadis No: 2158).

[83] Pekdemir, "*Mahremiyet Algısı Hak Olgusu*", 134.

[84] en-Nahl, 16/80.

olarak içeriye bakmama dikkat çekilen hususlardır.[85] Kur'ân'ın ortaya koyduğu bu hükümler, hadisler tarafından da ayrıntılarıyla ele alınmış ve çeşitli hükümler ortaya konmuştur.[86]

Kur'ân'da mekân olarak Kâbe'nin ve içinde bulunduğu Mekke şehrinin harem yani mahrem olduğu birçok âyette bildirilmesi dikkat çekicidir.[87] Mescid-i Haram ifadesiyle hem o bölgenin saygınlığına, korunmuşluğuna hem de Müslüman olmayanların girmesi yasak bölge olduğuna işaret vardır.[88] Diğer yandan bu bölgenin dinî açıdan bir kutsiyeti ve saygınlığı olduğunu ifade etmektedir.[89] Bu kutsal mekânda Allah'ın sınırlarına riâyet dikkat edilerek Ona kulluk derinleştirilmeye gayret edilir.[90]

İnsanın yaratıcısı Allah'ın Kâbe'yi kutsal mekân olarak belirlediği gibi insanın da özel mekânlarının olması ve bu özel mekânların birtakım kurallarının bulunması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.[91] Hz. Peygamber Veda Hutbesinde insan için değerli olan birçok kutsalı tek tek sıralamıştır.[92] Bu hutbede o, insan için önem arz eden beden, mesken ve bilgi mahremiyetine giren hususların Allah tarafından dokunulmaz ve saygın olarak kabul edildiğini ifade etmiştir.

İzin almak, Kur'ân'da Müminlere mekân mahremiyetini korumak için emredilmiş önemli bir âdâb-ı muâşeret kuralıdır.[93] Bu konuda Allah; Hz. Peygamber ve müminlere izin konusunda dikkatli olmalarını emretmiştir.[94] Hz. Peygamber'in düzenlediği bazı toplantıları münafıkların izinsiz terk etmeleri üzerine inen âyette toplantıdan çıkmak için izin isteyenlerin Müslüman olduğunu yani Müslüman ahlâkına sahip olduğu belirtilerek izin isteme olgunluğunun, müminle münafığı birbirinden ayırt ettiğine vurgu yapılmıştır.[95]

Câhiliye Araplarında İslam'ın ilke ve kurallarından uzak bir izin kültürü olduğundan[96] Kur'ân âyetlerinde Müslümanca bir hayat için Arapların izin anlayışı düzeltilmeye çalışılmıştır.[97] Bu âyete göre Câhiliye dönemindeki bir geleneğin yanlış olduğu vurgulanarak doğru tutumun nasıl olması gerektiği bildirilmektedir. Câhiliye adetlerine göre Araplar, dini inançları gereği evden çıktıklarında mecbur olmadıkça evlerine girmezlerdi. Şayet onlar acil bir iş için evlerine girmek zorunda kalırlarsa, kapıdan değil pencere veya açmış oldukları bir delikten evlerine girdikleri belirtilmiş ve bu davranışın evdekiler için çok uygun bir davranış olmadığı âyetle göz önüne serilmiştir.[98] Hz. Peygamber'in yaptığı her iş, söz ve tutum ve davranış müminlere örnek olduğu

---

[85] Hatice Budak, "Değişen Değerler Dünyasında Gençlik ve Mahremiyet Eğitimi", *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*, ed. Şule Albayrak (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 268.

[86] Müslim, "*Âdâb*", 7 (Hadis No: 2153, 2154); Ebû Dâvûd, "*Edeb*", 137 (Hadis No: 5180).

[87] Âl-i İmrân, 3/96; el-En'âm, 6/97; eş-Şûrâ, 42/7; et-Tîn, 95/3.

[88] İmâdüddîn Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419), 1/334.

[89] Mustafa Tekin, "Beden ve Mahremiyet", *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*, ed. Şule Albayrak (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 157.

[90] M. Kâmil Yaşaroğlu, "Kâbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1991), 24/22.

[91] Ekrem Demirli, "Mahremiyet Hakkında Bazı Mülahazalar: Tanrı ve İnsan İlişkisi Üzerinden Bir Ahlaki Kavramın Muhtevası", *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*, ed. Şule Albayrak (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 495.

[92] Buhârî, "*İlim*", 9 (Hadis No: 67).

[93] Zeki Duman, *Kur'ân-ı Kerim'de Adabı Muaşeret Görgü Kuralları* (İstanbul: Tuğra Neşriyat, 1986), 293.

[94] en-Nûr, 24/62.

[95] Karaman vd. *Kur'ân Yolu Tefsiri*, 4/102-103.

[96] Mustafa Çağrıcı, "İzin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1991), 23/509.

[97] el-Bakara, 2/189.

[98] Nesefî, *Medâriku't-tenzîl*, 1/163.

gibi mekân sahibinden üç defa izin isteyip kendisine izin verilmezse geri dönmeyi emretmesi bu konuda önemli bir nebevî ölçüdür.[99]

Kur'ân'ın mesken içi mahremiyetinin sağlanması için üç vakitte çocukların anne babalarının yanına izinsiz girmesini izne tabi tutması, çocuklarda mekân mahremiyeti bilincinin gelişmesi için son derece dikkate değerdir.[100] Âyetin ifade ettiği gibi mekânın saygınlığı ve dokunulmazlığı ev içi ve dışında bulunan tüm insanlarla ilgilidir.[101] Özellikle ev içinde mahremiyet konusunda daha hassas olunması gereken lavabo ve yatak odalarına izinsiz girilmemesi hem çocuklar hem de büyükler için önemlidir.

Mekân mahremiyeti ile ilgili hassasiyet hadislerde de dikkat çekici boyutta ele alınmıştır: Bir sahabî, "*annemin yanına girerken izin almam gerekir mi?*" diye Peygamberimize sorunca, Hz. peygamber ona annesinin yanına girerken bile izin almak gerektiğini söylemiştir. Burada ayrıca çocukların ebeveynin mahremiyet alanına girmemek için dikkatli olmaları gerektiğine vurgu vardır. Mekân mahremiyetinin ihlaline sebep olan başkasına ait bir mekânı gözetlemek uygun bir davranış değildir.[102]

Mekân mahremiyetini korumak herkesin kendi sorumluluğundadır. Âyeti Kerimelerde Müslümanların bilgi sahibi olmadıkları şeylerden uzaklaşmaları emredilmiş, hakiki muhâcirin, haram ve hakkı olmayan şeylerden uzak durması gerektiği vurgulanmıştır. Allah, inananlardan bilmedikleri şeylerin peşine düşmeyi yasaklamıştır.[103] Ayrıca O, insanlara kendisine açık olmayan bilinmesi istenilmeyen şeyleri öğrenme, görme veya işitmekten menetmektedir. Çünkü tüm bunların sorumluluğu bulunmaktadır. Hz. Peygamber de Müslümanın güvenilir olduğuna emanete sahip çıktığına ve hakkı olmayan şeylerin peşine düşmeyeceğine dikkat çekmiştir.[104] Başka bir hadiste "*Müslümanın Müslümana malı, ırzı ve kanı haramdır.*"[105] diyerek Müslümanın hakkı olmayan şeyleri elde etmeye çalışmasını haram olarak nitelemiştir.

Mekân mahremiyetini sağlamak için âyetlerde emredilen hususlardan biri de mekâna selam vererek girmektir. Selam, haber ve bilgi vermek anlamında mekân sahiplerini uygunsuz durumlardan koruma amaçlı bir davranıştır. Bireylerin özel yaşam alanlarına izin ve haber vermeden, selamsız girmek kişilik hakları ihlalidir. Bunun için özellikle tüm mahremiyet alanlarını sağlaması gereken eve girilirken selam vermek, Kur'ân'ın önem verdiği bir konudur.[106] Âyete göre, mesken sahibinden izin almak ve selam vermek,[107] Allah'ın tüm insanlara emrettiği ilahi hükümlerdendir.[108] Nitekim Hz. Peygamber de selam vermeden yanına giren bir kişiyi geriye dönmesi hususunda uyarmıştır. [109]

---

[99] Müslim, "*Âdâb*", 7 (Hadis No: 2153).
[100] en-Nûr, 24/58.
[101] İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, 6/75.
[102] Ebû Dâvûd, "*Tahâret*", 22 (Hadis No: 43).
[103] el-İsrâ, 17/36.
[104] Buhâri, "*İman*", 4 (Hadis No: 10); Tirmizî, "*İman*", 12 (Hadis No: 2627).
[105] Müslim, "*Birr*", 10 (Hadis No: 32); Tirmizi, "*Birr*", 18 (Hadis No: 1927).
[106] en-Nûr, 24/27-29.
[107] Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/225; Suyûtî, *ed-Durru'l-mensûr*, 6/171.
[108] Martı, "*Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet*", 463.
[109] Ebû Dâvûd, "*Edeb*", 137 (Hadis No: 5180).

Peygamberle ilgili şu ayetler de mekân mahremiyetini korumak için izin konusuna dikkatleri çekmektedir. "Odaların dışından sana seslenenlerin çoğu kuşkusuz düşünemiyorlar. Sen yanlarına çıkıncaya kadar sabredip bekleselerdi elbette kendileri için daha iyi olacaktı. Yine de Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir."[110] Hz. Peygamber'i görmek, tanımak için Medine'ye gelen Benî Temîm kabilesi, dışarıda yüksek sesle bağırarak dinlenmek üzere odasına çekilen Hz. Peygamberi çağırmaları üzerine bu ayetler inmiştir. Cahiliyeden kalma bu âdeti uygun olmadığı ayetlerle ifade edilmiştir.[111] Buna rağmen Allah Teâlâ'nın medenî incelik ve insanî erdemlerin bütün ümmete yayılması ve Hz. Peygamber'in Allah katındaki değerini vahiy göndererek ortaya koyması önemlidir.[112]

Allah, başkasının evine ne zaman girilebileceğini ne zaman kalkılması gerektiğini ve ne kadar kalınması gerektiğinin kurallarını da Allah Resûlü'nün evini örnek göstererek bildirmektedir.[113] Bu âyetler vesilesiyle Müslümanlar, özel bir mekâna girmeden nasıl davranması gerektiğini öğrenmişlerdir.[114]

Âyetlere göre mekân mahremiyeti dokunulmaz bir hak olup herkes için en temel insan haklarından biridir. Kur'ân, mekân mahremiyetinin ihlal edilmesini önlemek için kurallar getirmiştir.[115] Çünkü çölde çadırlarda yaşam süren bir topluluk için mekân mahremiyeti anlanışı gerçekten anlaşılması zor bir konudur. Bu yüzden Yüce Allah mesken mahremiyeti için hükümlerini tek tek sıralamış müminlerden bunlara uymalarını istemiştir.[116] Yukarıda zikredilen âyetlerin evinde otururken kendi yakınları tarafından mahremiyeti ihlal olunan bir hanım sahâbînin Peygamberimiz'e şikâyet etmesi nedeniyle indiğini hatırlamak gerekir.[117] Bu âyetlerde geçen "*başkasına ait ev*", "*mâlikine selam verilmesi*", "*sahibinden izin alınması*", "*izin verilmediğinde dönülmesi*" gibi ifadeler özel mekâna saygının gerekliğini ortaya koymaktadır.[118]

İslam'da mesken mahremiyeti özel hayatın en önemli unsurlarından biri olarak kabul edildiğinden hak ve sorumlulukları bir arada bulundurmaktadır. Bu nedenle ilgili âyetlerde her insan hem mülkiyet hakkı hem de özel yaşamın gizliliğini kapsayan mesken mahremiyetini sağlamakla sorumlu tutulmuştur. Âyetteki izin verilmediğinde dönmek gerektiğinin bildirilmesi,[119] başkasının evine izinsiz girmenin mülkiyet hakkına saldırı olduğu gibi aynı zamanda özel yaşamın gizliğinin de ihlal edilmesi anlamına geldiği açıktır.

Mesken mahremiyetinin câhiliyeden günümüze birçok değişime uğradığını söylemek mümkündür. Câhiliyede genel olarak tek odalı ev veya çadırlarda tüm aile yaşamlarını birlikte sürdürmekteydiler. Kur'ân'ın nüzulüyle birlikte Nur Sûresinin 57-58. âyetlerinde Müslüman

[110] Hucurât, 49/4-5.

[111] Ebî Abdillah, Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtûbî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* (Beyrut, Dâru İhyâi't-Turâsi'l- A'rabi, 1422/2002), 16/294.

[112] Karaman v.dğr, *Kur'an Yolu Tefsiri*, 5/88.

[113] en-Nûr, 24/27-29.

[114] Pekdemir, "*Mahremiyet Algısı Hak Olgusu*", 132.

[115] en-Nûr 24/27-28.

[116] Abdullah Kahraman, "Fıkhi Perspektiften Mahremiyet", *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*, ed. Şule Albayrak (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022), 485.

[117] ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/225.

[118] Buhârî, "*İsti'zân*", 13 (Hadis No: 6244, 6245).

[119] Müslim, "*Âdâb*", 7 (Hadis No: 2153).

ailenin evinden bahsederken ebeveynin, çocukların ve toplu bir şekilde birlikte olunacak bölümlerden bahsedilmesi, Kur'ân'ın bir evde olması gereken mekânları tayini olarak nitelenebilir. Modern dönem insanları da özel hayatın korunması için bireylere ait oda veya evlere yöneldiği görülmektedir.

Modern dönemde mekân mahremiyeti, genel olarak özel hayatın gizliliği ve kişisel alan olarak ifade edilmektedir. Bu, insanların kendilerine ait ev, iş vb. mekânlarda, başkalarının izinsiz gözlem ve müdahalelerine karşı korunmalarını sağlar. Günümüzde birçok ülkede mekân mahremiyeti, kişisel özgürlüklerin korunması, özel hayatın gizliliği anayasal olarak güvence altına alınmıştır. Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20. maddesinde özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunması anayasal güvence altına alındığı gibi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesi, bireylerin özel yaşamına, aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesini ele almaktadır. Modern hukukta yer alan bu hakkın asırlar önce Kur'ân'da ayrıntıları bir şekilde ele alınması onun ne kadar evrensel bir kitap olduğunu ortaya koymaktadır.

4.3. Bilgi Mahremiyeti

Bilgi mahremiyeti: kişi, toplum, özel ve resmi kurumların kendilerine özel bilgileri, başka kişi ve kurumların nasıl, ne kadar ve ne zaman alabileceklerini kendilerinin belirleme hakkı olarak tanımlanmıştır.[120] Bu tanıma göre bilgi mahremiyeti: kişinin kendine ait bilgilerin kendi koruması altında olduğunu, başka kişi veya kurumların bu özel bilgileri hangi şartlarda ne kadarına erişebileceklerini belirtmiş olur. Ayrıca bu mahremiyet gerçek ve sanal dünyada ifade edilen her türlü düşünceyi de içine almaktadır.[121] Kısaca bilgi mahremiyeti, kişiye ait özel bilgi ve belgelerin elde edilmesini, korunmasını ve diğer insanlarla nasıl paylaşılacağını ortaya koymaktadır.

Doğru bilgiye ulaşma, tarihin her döneminde önemini korumuştur. Kur'ân'ın indiği zamanda sözlü kültür hâkim olduğu için Araplar açısından haberin doğruluğunu araştırma çok yaygın değildir. Çünkü zor şartlarda ve bedevi bir tarzda birbirinden uzak mekânlarda yaşadıklarından haber tek olduğu için önemsenmekte ve gelen habere göre savaş dahi çıkabilmektedir. Kur'ân, gelen haberin kimden gelirse gelsin araştırılmasını emrederek bu konudaki kesin ilkesini ortaya koymaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'in günah olarak nitelediği birçok fiilin bilgi mahremiyetini sağlama kapsamına girdiğini görmek mümkündür. Bir kişinin: kendisine, aile fertlerine ait gizli halleri başkasına aktarması, su-i zanda bulunması, gıybet ve dedikodu yapması, başkasına ait bilgileri üçüncü şahıslara haber vermesi, namuslu kişilere iftira atarak, kişilik hak ve mahremiyetine saygısızlık yapması yasaklanmıştır. Kur'ân, bu konudaki hükümlerini, önceki yanlış uygulamaları gerek bir sebeb-i nüzûl gerekse doğrudan belirterek kendi ilkeleriyle yeniden düzenlemeye gitmiştir. Ayrıca başkasının ayıp ve kusurunu araştırması, onlarla alay etmesi, bu

[120] Alan Westin, *Privacy and Freedom* (New York: Atheneum, 1970), 7.
[121] Düzgüner, "*Mahremiyetin Tanımı, Sınıflandırılması ve Boyutları*", 25.

bilgileri başkalarına ifşâ etmesi, iki kişi arasında geçen gizli konuşmayı dinleyip başkalarına aktarması Kur'ân'ın yasakladığı başlıca bilgi mahremiyet ilkelerindendir. [122]

Kur'ân, bilginin kaynağı, nasıl alındığı ve doğruluğunun araştırılmasına önem vermiştir. Nitekim âyette bilginin kimden alındığı ve doğruluğunun mutlaka araştırılması gerektiği bildirilmektedir.[123] Âyetteki haberin doğruluğu araştırılmadan gereğinin yapılmaması hükmü, tüm insanları ilgilendiren genel bir emirdir. Ayrıca bu hükmün, insanlar arası ilişkilerin düzenlenmesi için son derece önemli bir kural olduğu açıktır.[124] Neml Sûresinde Hz. Süleyman kendisine bilgi getirdiğini söyleyen Hüdhüd kuşuna getirdiği bilgilerin doğruluğunu araştıracağını söylemesi konu hakkında önemli bir örnektir.[125] Âyetler, Hz. Süleyman'ın Hüdhüdle arasında geçen diyalogda haberin doğruluğuna vurgu yapması, ayrıca haberin asılsız çıkma durumunda kendisini cezalandıracağını ifade etmesi dikkat çekicidir. Bunun üzerine Hüdhüd, Sebe' memleketinden Hz. Süleyman'a haberi getirerek doğruluğunu kanıtlamıştır.[126]

Bilgi mahremiyeti başkasına ait her türlü kitap, evrak, mesaj, özel yazışmaları da kapsamaktadır. Başka birinin evini ve evde olanları gözle veya aletle yakından veya uzaktan gözetlemek kesinlikle yasaklanmıştır. Bu konuda Kur'ân ve Sünnette kesin uyarılar mevcuttur.[127] Kur'ân-ı Kerîm'de, izinsiz bilgi çalanlar Hicr Süresinde *kulak hırsızı* olarak ifade edilmektedir.[128] Bu âyetler, bazı Arapların kendilerinin cin ve şeytanlardan haber aldıklarını iddia ederek gaypten bilgi vermelerini yalanlamaktadır.[129] Hz. Peygamber de kardeşinin gizli hallerini araştırmayı hoş karşılamamıştır.

Allah, Hz. Ayşe'ye atılan iftirada müminleri uyarmış Câhiliyede olduğu gibi asılsız habere hemen inanmayıp gelen haber ve bilginin doğruluğunu araştırmak gerektiğini ortaya koymuştur.[130] Bu âyet, müminlerin asılsız haberler karşısında doğru davranış sergilemeleri gerektiğini bildirmek için indirilmiştir.[131]

Kur'ân, bilgi mahremiyeti konusunda indiği dönemin sosyal ve kültürel değerlerine göre oldukça yenilikçi bir yaklaşım sergilemiştir. Kur'ân'ın getirdiği bu yenilikler, bireysel ve toplumsal barışın ve ahlâkî değerlerin korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu açıdan özellikle bireysel hayatın korunması, iftira ve yalanın yasaklanması, bilgiyi doğru bir şekilde elde edip paylaşma, insan haklarının ve toplumsal düzenin korunmasında dikkate değer bir öneme sahiptir.

İnsanlar için doğru bilginin önemi ve sorumluluk gerektirdiği âyetlere konu olmuştur. "İffetli kadınlara iftira atan, sonra da dört şahit getiremeyen kimselere seksen sopa vurun ve

[122] Adem Güneş, "Cinsel İstismar Olgusu ve Mahremiyet Eğitimi", *İnsan ve Toplum Dergisi*, 7/2 (2017), 45-70.
[123] el-Hucurât, 49/6.
[124] Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 28/110; Süyûtî, *ed-Durru'l-mensûr*, 7/565.
[125] en-Neml, 27/20-27.
[126] Yazır, *Hak Dînî Kur'ân Dili*, 5/3670.
[127] Ali Toksarı, "Temel Hak ve Özgürlükler Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Özel Hayatın Gizliliği", *Diyanet İlmi Dergi* 18/2 (2012), 7.
[128] el-Hicr, 15/16-18.
[129] et-Tûr 52/29; el-Hâkka, 69/42.
[130] en-Nûr, 24/12.
[131] er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 24/190.

artık onların şahitliklerini asla kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkanların ta kendileridir."[132] Âyette "İffetli kadınlar" burada mâsum olan, zina suçu işlediği ispat edilemeyen, ergenlik çağına ulaşmış kızlar ve kadınlar" anlamında kullanılmıştır. Âyete göre doğru bilgi vermeyen yalana sarılıp iftira suçunu işleyenler dört şahit getirerek suç isnadlarını ispat edemedikleri için karşılaşacakları üç yaptırım vardır: öncelikle seksen sopa cezası çekeceklerdir. Aslında Kur'ân'ın emrettiği bu hüküm, mâsum insanları iftiradan korumak için önemli bir tedbirdir. Ayrıca iftiraları ortaya çıkarsa şahitlikleri kabul edilmeyecek ve fâsık olarak nitelenerek bazı haklardan yararlanma hakkını kaybedeceklerdir. Bu cezaların hedefi câhiliye devrinde oldukça yaygın bulunan, aile hayatını tehlikeye sokan, insanları üzen, cinayetlere sebep olan kötü bir âdete son vermektir. Çünkü bu dönemde insanlar, bir kadınla bir erkeğin konuştuğunu görünce hemen namuslarına varıncaya kadar dil uzatırlardı.[133]

Bilgi mahremiyetinde gizlilik ve sır saklama esastır. Bilginin kimler arasında kalması gerekiyorsa, kimlere izin verilmişse buna dikkat etmek gerekir. Gizlilik, kişisel ve ailevi bazı yaşam alanlarının başkalarının bilgi edinme alanının dışında kalması, dışarıdan gelecek müdahalelere karşı mahremiyetin korunmasını ifade eder.[134] Kur'ân, bilgi mahremiyetinde sır saklamaya dikkat çekmiş, sırların saklanmasını "*sırları araştırmayınız*"[135] âyetiyle mahremiyet hakkı olarak tanımlamış ve başkalarının sırlarını araştırmayı yasaklamıştır. Kur'ân, Hz. Peygamber'den bir örnekle aile içi sırların saklanması gerektiğini vurgulamıştır.[136] Nitekim Peygamberimiz de sır konusuna önem vermiş,[137] sırların açığa çıkarılmaması gerektiğine vurgu yaparak sırra, emanet olarak bakılması gerektiğini, birisinin sırrını diğer kişilerle izinsiz paylaşmayı ihanet olarak nitelemiştir.[138]

Bilgi mahremiyetinde izin önemlidir. Bu konuda birçok âyet izin almanın önemine değinmiştir. Câhiliye Arapları bedevi bir hayata alışkın olduklarından izin kültürü son derece zayıftır. Bu yüzden âyetler, izin istemenin sadece kendilerine has bir durum olmadığını önceki peygamberlerden örnek vererek açıklamıştır. Hz. Musa, Allah tarafından kendisine bir rahmet bahşedilen ve ilim öğretilen Hz. Hızır'la karşılaştığında, ona tâbi olup rehberi olması için kendisinden izin istemiş[139] ancak Hızır, ona; "*Doğrusu sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin.*"[140] yanıtını vermiştir. Bu örnekten hareketle, rehberlik amacıyla bile olsa, insanlar için bazı bilgileri elde etmek için izin almak gerekir.[141]

Kur'ân câhiliye döneminde kötü ahlak örneklerinden olan zan konusunda da muhataplarını eğitmiştir. Çünkü Kur'ân'ın muhatapları için bilgide kesinlik önemlidir. Dolayısıyla bilgi konusunda birçok olumsuz sonuca yer açabileceği endişesiyle zandan kaçınılmalıdır. Nitekim

[132] en-Nûr, 24/4.
[133] Karaman vd. *Kur'an Yolu Tefsiri*, 4/54.
[134] Servet Armağan, "İslam Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği", Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu, *İslam Teknikleri Enstitüsü Dergisi*, 1976, 141-168.
[135] el-Hucurât, 49/12.
[136] et-Taḥrîm, 66/3-4.
[137] Ebû Dâvûd, "*Edeb*", 38 (Hadis No: 4871).
[138] Müslim, "*Nikâh*", 21 (Hadis No: 1437); Ebû Dâvûd, "*Edeb*", 32 (Hadis No: 4857).
[139] el-Kehf 18/65-66.
[140] el-Kehf 18/67-68.
[141] er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 21/481.

âyet "*Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının*"[142] diyerek insanın fıtratında bulunan, başkalarının gizli hallerini araştırma, kesin bilgi sahibi olmadığı konularda zan ile hareket etme gibi davranışların Kur'ân'ın ilkeleriyle bağdaşmadığı vurgulanmıştır.[143] Âyette bulunan "gizli halleri araştırma" anlamına gelen "*tecessüs*", istenmeyen durumları gizliden araştırma anlamına gelmektedir.[144] Âyet câhiliye döneminden kalma gıybet, laf taşıma ve gizli halleri araştırma gibi toplumsal düzenin sağlanması için son derece önemli olan konularda uyarılarda bulunarak bu tür olumsuz tutum ve davranışların kişinin mahrem alanını ihlal olduğunu ortaya koymakta ve kaçınılması gerektiğini açıklamaktadır.[145]

Kur'ân'da, insanlara verilen bilginin değerli ve sorumluluk gerektirdiği bildirilirken aynı zamanda bilginin yanlış amaçlarla kullanılması, başkalarına zarar verme amacıyla yayılması yasaklanmıştır. Ayrıca, Kur'an'da birçok âyette insanların özel hayatlarına dair bilgilerin korunması ve gizliliğine saygı gösterilmesi öğütlenmiştir. Modern dönemde, teknoloji ve dijitalleşme ile birlikte bilgi mahremiyeti giderek zayıflamıştır. İnternetin yaygınlaşması, kişisel verilerin toplanması ve işlenmesi, sosyal medya kullanımının artması gibi faktörler, mahremiyetin daha fazla ihlal edilmesine yol açmıştır. Bundan dolayı modern dönemde, devletler ve özel sektör, kişisel bilgilerin korunmasını kendi sorumluluğuna alarak çeşitli yasa ve düzenlemeler yapmaktadır.

Modern dönemle Kur'ân'ın bilgi mahremiyeti anlayışlarında bazı farklılıklar mevcuttur. Bu bağlamda Kur'an, bilgi mahremiyetini hem dinî hem de toplumsal bir sorumluluk olarak ele alırken, modern dönemde bilgi mahremiyeti daha çok hukuki düzenlemeler çerçevesinde değerlendirmektedir. Kur'ân, insana verilen bilginin sorumluluk gerektiğine vurgu yaparken modern dünya bilgiyi özgürlük olarak algılamaktadır. Bu anlayış da birçok ihlal ve güvenlik endişesini ortaya çıkarmaktadır. Kur'ân, mahremiyeti herkesin kendisini koruma hakkı olarak tanımlarken modern dünya genellikle kişisel verilerin korunmasına yönelmektedir. Kur'an, insanlar arası ilişkilerde güveni ön plana çıkarırken modern dönem, hukuki düzenlemelerle bireysel hakları korumaya çalışmaktadır.

Sonuç

Son ilâhî kitap olan Kur'ân'ın indiği, milâdî yedinci yüzyıl Arabistan coğrafyasında yaşayan Arap toplumunun mahremiyet anlayışlarını ele alan araştırmamız çok boyutlu bir çalışmadır. Öncelikle çalışmada İslam öncesi Arap toplumunun mahremiyet anlayışının temelleri ortaya konulmuş, sonra da Kur'ân'ın nüzûlüyle birlikte beden, bilgi ve mekânla ilgili mahremiyet anlayışının nasıl değiştiği, bu konuda Kur'ân'ın birey ve toplumu nasıl şekillendirdiği incelenmiştir.

İnsanlık tarihi boyunca mahremiyet algısı, din, kültür, sosyal ve toplumsal değerler ve sosyo-ekonomik koşullarla değişime uğramıştır. Mahremiyet algısının çağlara göre değişimini anlayabilmek için toplumların içinde yaşadığı bu koşullara dikkat etmek gerekir. Çalışmamız, metod olarak Câhiliye dönemi ile Kur'an'daki mahremiyet anlayışını tarih, metin ve kültürel bir

[142] el-Hucurât, 49/12.
[143] ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/371.
[144] Mustafa Çağrıcı, "Tecessüs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1991), 40/246.
[145] Mustafa Çağrıcı, "Gıybet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1991), 14/63.

yaklaşımla karşılaştırmalı bir şekilde ele almıştır. Çalışma, Kur'an'daki beden, bilgi ve mekân mahremiyetiyle ilgili ayetleri tefsir ve hadis kaynaklarını referans alarak bireysel ve toplumsal düzeyde yaşanan değişimi ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmada değinilen önemli bir nokta da modern dönemde sıkça tartışılan cinsiyet konusudur. Bu bağlamda konuyla ilgili olarak mahremiyetin erkek ve kadın cinsiyetine göre ilkeleri, sınırları ve değer yargılarına göre kaynağı ortaya konulmuştur. Bu bakımdan özellikle modern dönemde gündemde olan mahremiyet anlayışındaki değişikliklerin temelinde toplumsal cinsiyet eşitliği, bireysel hak ve özgürlüklerin olduğu vurgulanmıştır.

Kur'ân-ı Kerim'in nüzûl süreci, câhiliye toplumundaki mahremiyet anlayışını köklü bir şekilde dönüştürmüştür. Özellikle beden, bilgi ve mekân bağlamında, Kur'ân'ın ortaya koyduğu prensipler, insan onurunun korunması ve bireysel hakların güvence altına alınması adına büyük bir değişim getirmiştir. Câhiliye döneminde eşit kişisel hak ve adaletten bahsetmenin mümkün olmadığı, bireylerin mahremiyetinin ihlal edildiği bir ortamda, Kur'ân, beden mahremiyetini korumayı emretmiş, herkesin beden dokunulmazlığını savunmuş ve getirdiği ilke ve kuralların toplumun her kesimi için geçerli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, Kur'ân'da bilgi mahremiyetine dair getirilen düzenlemeler, izinsiz bilginin alınmasının yasaklaması ve haberlerin doğruluğunun araştırılması gerektiği gibi önemli ilkeler sunmuştur. Mekân mahremiyeti konusunda ise, her bireyin özel alanının korunması gerektiği öğretilmiş ve toplumsal ilişkilerdeki mahremiyet bilinci güçlendirilmiştir.

Modern dönemde bireysel ve toplumsal düzeyde mahremiyet bilincinin gelişmesi için şu öneriler sunulabilir: Kur'ân'ın mahremiyet hakkındaki çağları aşan emir ve yasakları, günümüz toplumunda bireylerin özel alanlarının korunmasına yönelik önemli bir rehberdir. Bu bakımdan toplumda beden, bilgi ve mekân mahremiyetinin sağlanması için bilgilendirici eğitim programları ve seminerler düzenlenmelidir. Özellikle çocuklara internet ve sosyal ağlarla ilgili mahremiyet bilinci eğitimleri verilmelidir. Modern dünyada bilgi çok hızlı bir şekilde yayıldığından birtakım ilkeler ihlal edilmektedir. Bu konuda Kur'ân'ın benimsediği bilgide kesinlik hususuna önem verilmelidir. Mahremiyet hususunda kadın-erkek herkesin aynı derecede hak ve sorumluluğa sahip olduğu vurgulanmalıdır. Çünkü Kur'ân, kadın olsun erkek olsun her bireyin mahremiyet sınırlarına saygıyı emretmektedir. Câhiliye ve Modern dönem, Kur'ân'ın aksine mahremiyeti genel olarak kadınların bedenlerine ait bir anlayışına indirgemektedir. Bu eksik anlayıştan bir an önce uzaklaşılmalıdır. Kur'ân'ın bu evrensel ilkelerine uyma, sadece dinî açıdan değil, aynı zamanda tüm insanlık için insan hakları ve toplumsal adaleti tesis için önemlidir. Bu ilkelerin modern dünyada uygulanması, bireylerin onurunun korunmasına ve daha adil bir toplum yapısının oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Kur'ân'ın nüzûl sürecinde ortaya koyduğu mahremiyet anlayışı, sadece bedenin değil, bilgi ve mekânın da korunmasını içeren kapsamlı bir değişimi içermektedir. Kur'ân'ın mahremiyetle ilgili ortaya koyduğu ilke ve kurallar, evrensel bir değer taşıyarak, tüm zamanlarda bireylerin ve toplumların huzur içinde yaşamalarını sağlamayı hedeflemektedir. Bu çalışma ile câhiliye döneminden Kur'ân'ın inzâline ve içinde yaşadığımız modern dönemde mahremiyet anlayışına genel bir bakış açısı kazandırılmış, modern dönemde gitgide zayıflayan mahremiyet bilincinin gelişmesi için câhiliye döneminin çarpık mahremiyet algısını değiştiren Kur'ân'ın ortaya koyduğu evrensel ilkeler göz önüne serilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça | References

Abdulbâkî, Muhammed Fuad. *el-Mu'cem'u'l-müfehres.* Kahire: Daru'l-Hadis, 1996.

Altıntaş, Ramazan. "Câhiliye Arap Toplumunda Kadın". *Diyanet İlmi Dergi*, 37/1 (2001), 61-85.

Algül, Hüseyin. "Haram Aylar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 16/105-106. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Armağan, Servet. "İslam Hukukunda Özel Hayatın Gizliliği". *İslam Teknikleri Enstitüsü Dergisi* 6/3 (1976), 141-168.

Arı, Mehmet Salih. "Câhiliye Toplumundan Medenî Topluma Geçiş Süreci; Yeni Bir Sosyal Düzenin Doğuşu". *İSTEM* 4/1 (Aralık 2004), 173-188.

Aydemir, Muzaffer. *İşyerinde Mahremiyet Olgusu*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2012.

Aydın, Hayati. *Kur'ân'da İnsan Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1999.

Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı, 2011.

Budak, Hatice. "*Değişen Değerler Dünyasında Gençlik ve Mahremiyet Eğitimi*". *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*, ed. Şule Albayrak. 249-278. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.

Buhârî, Ebî Abdullah Muhammed b. İsmâil. b. İbrâhîm. *el-Câmiü's-Sahîh.* thk. Heyet. 9 Cilt. Beyrut: Dâru Tavku'n-Necât, 2001.

Cevherî, İsmâil b. Hammad. *Mu'cemü's-Sıhah*. Haz. Halil Me'mun Şeyha, Beyrut: Daru'l-Mârife, 2008.

Çağrıcı, Mustafa. "Gıybet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/63. Ankara: TDV Yayınları, 1991.

Çağrıcı, Mustafa. "İzin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 23/509. Ankara: TDV Yayınları, 1991.

Çağrıcı, Mustafa. "Tecessüs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/246. Ankara: TDV Yayınları, 1991.

Çağrıcı, Mustafa. "Cehâlet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/219. Ankara: TDV Yayınları, 1991.

Çağrıcı, Mustafa. *Kur'ân'ın Geliş Ortamında Ahlak ve İnsan İlişkileri*. İstanbul: Kuramer 2017.

Demirli, Ekrem. "*Mahremiyet Hakkında Bazı Mülahazalar: Tanrı ve İnsan İlişkisi Üzerinden Bir Ahlaki Kavramın Muhtevası*". *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*. ed. Şule Albayrak. 493-506. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.

Devellioğlu, Ferid. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara; Aydın Kitabevi, 1993.

Duman, Zeki. *Kur'ân-ı Kerim'de Adabı Muaşeret Görgü Kuralları.* İstanbul: Tuğra Neşriyat, 1986.

Düzgüner, Sevde. "*Mahremiyetin Tanımı, Sınıflandırılması ve Boyutları*". *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*. ed. Şule Albayrak. 19-36. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as. *es-Sünen*. thk. Şuayb Arnaûd. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-âlemiyye, 1430/2009.

Ekşi, Ahmet. "*İslam Hukuku Bakımından Tedavi Sürecinde Hasta Mahremiyetinin İhlali*". *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd. 141-156. Samsun: ORİV Yayınları, 2016.

Güllük, İsmail. "Avret Mahremiyeti Prensipleri Açısından Görüntü, Gerçeklik, Sanal Âlem ve Cinsellik Üzerine Fıkhî Bir Analiz". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 23/1 (Nisan 2014), 105-128.

Güneş, Âdem. "Cinsel İstismar Olgusu *ve* Mahremiyet Eğitimi". *İnsan ve Toplum Dergisi*, 7/2 (2017), 45-70.

İbn Kesîr, İmâdüddîn Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419.

İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem. *Lisânu'l-Arab*, 15 Cilt. Beyrut: Dâru's-Sadr, ts.

İsfahânî, Hüseyin b. Muhammed b. Râğıb. *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rifet, 1422/2001.

Kahraman, Abdullah. "*Fıkhi Perspektiften Mahremiyet*". *Tüm Yönleriyle Mahremiyet.* ed. Şule Albayrak, 469-492. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.

Karahisar, Tüba. "*Özel Hayatın Gizliliği ve İnternette İşlenen Suçlar*". *II. Medya ve Etik Sempozyumu*. ed. Mustafa Yağbasan-Gülda Çetindağ Süme. 599-606. Elâzığ: 2011.

Karaman, Hayreddin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal-Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: DİB. Yayınları, 2007.

Korkmaz, Ali. "*Medyada Bir Etik Sorun Olarak Mahremiyet Hakkı*". *II. Medya ve Etik Sempozyumu*. ed. Mustafa Yağbasan-Gülda Çetindağ Süme. 577-588. Elâzığ: 2011.

Kurtûbî, Ebî Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabi, 1422/2002.

Martı, Huriye vd. *Dünü Bugünüyle İslam'da Mahremiyet*. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Martı, Huriye. "Temel Dini Referanslara Göre Mahremiyet". *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*. ed. Şule Albayrak. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.

Muṣtafavî, Allâme. *et-Tahḳîḳ fî kelimâti'l-Ḳur'ân*. Tahran: Merkez-i neşr-i âsâr-i Allâme el-Mustafavî, 1385.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahîh-u Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1955.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb. es-*Sünen*. thk. Muhammed Rıdvan. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-âlemiyye, 1439/2018.

Nesefî, Ebu'l-Berekât. *Medâriku't-Tenzîl*. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.

Öğüt, Salim. "Mahrem". *Türkiye Diyanet Vakfi İslâm Ansiklopedisi*. 27/388-389. Ankara: TDV Yayınları, 1991.

Özkurt, Kemal. "*İki İnsani Duygu Arasında İslam Sanatı: Mahremiyet ve İfşa*". *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*. ed. Şule Albayrak. 171-188. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.

Özon, Mustafa Nihat. *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1971.

Pekdemir, Şevket. "*Mahremiyet Algısı Hak Olgusu*". *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*. ed. Yavuz Ünal vd. 129-139. Samsun: ORİV Yayınları, 2016.

Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. *Mefâtîhu'l-gayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-A'rabî, 2020.

Sarıçam, İbrahim. *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: DİB Yayınları, 2003.

Suyûtî, Abdurrahman Celâleddîn. *ed-Durru'l-mensur fî tefsîri'l-me'sûr*. Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.

Sülün, Murat. "Kur'ân-ı Kerim'in Genel Nüzûl Sebebi". *Kur'ânî Hayat Dergisi* 16/1 (Ocak-Şubat 2011). 56.

Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. Mekke; Dâru't-Terbiye ve't-Türâs, ts.

Tekin, Mustafa. "*Beden ve Mahremiyet*". *Tüm Yönleriyle Mahremiyet*. ed. Şule Albayrak. 151-170. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.

Tirmizî, Muhammed b. Îsâ et-Tirmizî. *es-Sünen*. thk. Ahmed Muhammed Şakir vd. 5 Cilt. Halep: Matbaatü'l-Mustafa el-Halebî, 2. Basım, 1975.

Toksarı, Ali. "*Temel Hak ve Özgürlükler Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Özel Hayatın Gizliliği*". *Diyanet İlmi Dergi*, 48/1 (2012). 7-30.

Uğur, Mücteba. *Hicri Birinci Asırda İslam Toplumu*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1980.

Westin, Alan. *Privacy and freedom*. New York: Atheneum, 1970.

Yaşaroğlu, M. Kâmil. "Kâbe". *Türkiye Diyanet Vakfi İslâm Ansiklopedisi*. 24/22. Ankara: TDV Yayınları, 1991.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dînî Kur'ân Dili*, Sad. İsmail Karaçam vd. İstanbul: Azim Dağıtım, 1992.

Yıldırım, Duran Ali. "Câhiliyeden İslâm'a Kur'ân'ın Gerçekleştirdiği Karakter Değişimi". *Necmeddin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/1 (Aralık 2019), 423-460.

Yüksel, Mehmet, "Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi", *AÜSBFD*, 58/1 (Ankara 2003), 182-211.

Zebidî, Ebu'l-Feyd Muhammed b. Muhammed b. Abdürrezzak el-Huseynî. *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*. Beyrut: Dâru'l-Hidâye t.y.

Zemahşerî, Cârullah. Ebi'l-Kâsım Mahmud b. Ömer. *el-Keşşâf*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407.